

Troost, hoop en verlangen aan de hand van schilderijen van Jip Wijngaarden

voorbereid door: Marijke Bessels, Irene Groenendijk, Theo van der Gref, Einar Sies

Inleiding

Vorig jaar bezochten een aantal mensen van de Ekklesia in de Oude kerk van Delft de tentoonstelling "Remember" van Jip Wijngaarden. Haar werken kenmerken zich door een treffende en confronterende weergave van Bijbelteksten en verwijzingen naar de Holocaust.

In de viering van april hebben we stilgestaan bij de schilderijen die verwijzen naar het lijden van het Joodse volk, met name de Jodenvervolging in de twintigste eeuw dat uiteindelijk leidde tot de Shoa. Op deze tafel hadden we een van haar schilderijen uitgebeeld. Een koffer, een versleten jas met een Jodenster. Een treffend beeld van wat de joden stond te wachten in de tweede wereld oorlog: Een overhaast gedwongen vertrek, op transport gesteld naar de concentratiekampen waar de kans minimaal was dat iemand dat overleefde.

Einar vertelde het verhaal van mensen die deze ellende overkwam: Salomon en Bertha die in Sobibor omkwamen en Jules Schelvis die ternauwernood Sibibor overleefde en pas na zijn pensionering er over kon schrijven.

In haar expositie Remember nodigt Jip Wijngaarden ons uit dit verleden nooit te vergeten. Haar schilderijen doen een beroep op ons. Ze roepen ons toe: Vergeet mij niet, Doe er wat mee, Herdenk, Leer er wat van!

In deze viering willen we stilstaan bij schilderijen van haar, die hoop en verwachting uitstralen. Ze refereert daarbij naar teksten in de Psalmen, de profeten en in het Hooglied. Na dieptepunten in ons leven, willen we uitkijken naar een nieuw begin, een wenkend perspectief. Vaak lukt dat ook wel, over het algemeen gesproken lukt het ons wel om overeind te krabbelen en weer verder te gaan. Maar soms kan de diepte ontzagwekkend zijn, waarvan wij de schilderijen van Jip in de vorige viering toonden.

Return again zongen wij: Keer terug naar wie je bent, naar wat je bent, naar waar je bent. Het lied van Schlomo Carlbach, de bekende zingende rabbi. Terugkeer naar de essentie van ons wezen verbindt ons met het diepst van onze ziel en met elkaar. Het roept ons op tot een proces van wedergeboorte. Een lied van troost. In die geest willen we in deze viering stil staan bij een aantal schilderijen van Jip Wijngaarden. Het slotlied in de vorige viering was: Ga met God en hij zal met je zijn, tot wij weer elkaar ontmoeten in zijn naam, elkaar begroeten.

In de werken van Jip, die we in deze viering zullen zien staat dat centraal, de ontmoeting, het met elkaar op weg gaan, soms worstelend, met pijn, maar ook elkaar vinden in vrede in liefde in gerechtigheid. Een nieuwe aarde.

Niet door kracht of geweld

In dit drieluik zien we links en rechts een olijfboom. Olijfbomen groeien tegen de verdrukking in en kunnen lange droogten doorstaan. Dat is ze ook aan te zien, een zeer knoestige stam, doorkliefde takken, vettige kleine bladeren om zo min mogelijk vocht te verliezen. Tijdens onze favoriete wandeling in de duinen treffen we dennenbomen aan, die ook de meest grillige vormen hebben aangenomen vanwege de moeilijke omstandigheden waarin ze groeien. Kronkelige takken die soms in de grond verdwijnen om verderop weer naar boven te komen. Zo kan het leven soms zijn wil Jip met dit schilderij ons zeggen. De wereld waarin we leven is niet ideaal, kan soms een grote trage worsteling zijn.

Niet door kracht of geweld, maar door mijn geest, staat geschreven in het middendeel van de drieluik. De weg naar een nieuwe aarde verloopt als de groei van de olijfboom: traag en pijnlijk.

Jip schrijft: Karakter wordt niet in een nacht gevormd. Het is de som van onze reacties op alle kleine en grote strubbelingen in het leven.

Nu ik de ook de geneugten ken van het hebben van een kleinkind, zie ik dat geregeld gebeuren. Olaf probeert te lopen, valt geregeld, soms met ze hoofd tegen de tafelrand. Heftig huilen, maar even later gaat die toch weer dapper verder met zijn volgende pogingen.

Wij zijn op aarde om te veranderen zegt jip. Van egoïsten kunnen wij mensen worden die zich om anderen bekommeren. We kunnen verzachten en dit gebeurt vaak dwars door tegenslag en lijden heen.

De Olijfboom draagt ieder jaar weer vrucht: Olijven die we kunnen plukken en eten. Waar olie van gemaakt kan worden, om de Menora te laten branden die we in het middendeel zien staan. De menorah, die door de eeuwige aan Mozes is gegeven en een centrale plek in de tempel heeft gekregen. De lijnvoering van de stam en zijn armen is krachtig en bevredigt ergens diep het gevoel van harmonie. De uitwaaiering vanuit één fundament naar zeven eindpunten, die met licht bekrond worden, weerspiegelt het beeld van groei en bloei naar het licht.

Jip haalt iemand aan die tegen haar zei: De mens is als een theezakje. Zijn ware kleur komt er pas uit als je hem in heet water houdt. Hier is het hete water, hier en nu moet het gebeuren.

Gerechtigheid en vrede kussen elkaar

Dit vind ik een van de mooiste schilderijen in haar boek. Twee gezichten die deemoedig naar elkaar zijn gericht, gereed om elkaar te ontmoeten. De ogen zijn gesloten. Wil ze hiermee de overgave benadrukken die deze twee mensen naar elkaar toe hebben?

Op het rechter gezicht staat het woord CHESED geschreven. Dit woord heeft vele betekenissen: Goedertierenheid, liefde, genade compassie. Woorden die meestal aan de ene worden toegeschreven. Niet alleen in het Jodendom, maar ook in de Islam. Iedere sura in de Koran begint met Bismillah erachman erachim: In de naam van Allah, de genadige de barmhartige.

Op dezelfde hoogte op de wang van het linker gezicht staat geschreven EMETH. Waarheid. De waarheid die diep in ons aanwezig is als deze de liefde ontmoet.

Goedertierenheid en waarheid ontmoeten elkaar als mensen elkaar werkelijk ontmoeten. Ik moest bij deze tekst denken aan de viering van Buber: Ik en jij van twee weken geleden. We maakten daar het onderscheid tussen een ik-het ontmoeting, waarbij snel over de ander wordt geoordeeld, er geen verbinding is, tegenover de ik-jij ontmoeting, waarbij compassie en liefde centraal staat.

Op de rechterwang staat ook geschreven het woord Tsedek: gerechtigheid, tegenover het woord shalom (vrede) op de wang van het linker gezicht. Deze twee woorden gaan een stap verder, ze ontmoeten elkaar niet alleen, maar kussen elkaar. Het doet denken aan een bruiloft. Zij bezegelen hun liefde in een verbond, zij worden een. Als de Bijbel spreekt over twee die een worden betekent dat schepping van een nieuw leven.

Jip vat het schilderij als volgt samen:

Eerst moeten trouwe liefde en waarheid elkaar ontmoeten, gerechtigheid en vrede elkaar kussen, een worden, iets voortbrengen, iets planten. Als dat zaadje dan in de grond valt en sterft groeit het uit tot een prachtige boom die ten hemel reikt en bekrond wordt met gerechtigheid.

Trek me achter je aan

Het schilderij 'Trek me achter je aan' is geïnspireerd op de eerste verzen van het hooglied:

Laat hij mij kussen,
laat zijn mond mij kussen!
Jouw liefde is zoeter dan wijn,
zoet is de geur van je huid,
je naam is een kostbaar parfum.
Daarom houden de meisjes van jou.
Trek mij achter je aan. Laten we rennen. (Hooglied 1: 2-4a)

In deze strofen neemt het meisje initiatief – zij vraagt haar minnaar om haar mee te nemen. In het schilderij zijn beiden actief. Ze rennen al. De jongen, voorop, houdt zijn handen achter zich, zodat het meisje hem kan grijpen. Het meisje grijpt zijn handen, gretig. Samen gaan ze op weg.

We vroegen ons bij het bekijken van het schilderij af wat de betekenis is van de kamelen op de arm van de jongen en de gazellen op de schouder van het meisje.

Misschien verwijzen de kamelen naar Rebecca die wordt uitgehuwelijkt aan Izaäk. Zij wordt opgehaald door een knecht met 10 kamelen om haar naar Izaäk brengen (Genesis 24:1-67).

En in hooglied 2, vers 17, staat Kom mijn lief, voor de morgenbries opsteekt en de schaduwen wegvluchten; wees als de gazelle of het hertenjong op de bergen aan de horizon.

Jip zegt over dit schilderij:

“Het klinkt wat naïef, dwaas zelfs... Trek me achter je aan, laten we samen rennen.

Het deed me denken aan ontluikende jeugdliefde, aan onschuld, puurheid. Als je verliefd bent, wil je alles opgeven, alles doen, maar ook alles laten voor die ene.

Trek me achter je aan drukt ook verlangen uit om weg te rennen uit deze wereld met al haar somberheid, verdriet, perversiteit. Wegrennen naar een nieuwe wereld vol licht en liefde, kwaliteit, eenvoud en kinderlijke puurheid. Een wereld waar iedere traan wordt gewist.”

Het schilderij is een schilderij van liefde, hoop en verwachting:

Trek me achter je aan – laten we een wereld zijn waar tranen worden gewist.

Daarna: **luisteren naar** “het lied van de tuin: Jij als geuren hang je om mij heen”

(t: Michaël Steehouder, m: Anneke van der Heide)

beluister het lied op: kerklidewiki.nl/Jij_als_geuren_hang_jij_om_mij_heen